

EL CATALÀ EN LA INTERSECCIÓ DE FRONTERES (LINGÜÍSTIQUES I POLÍTIQUES): LA FRANJA D'ARAGÓ I EL CARXE DE MÚRCIA

Consuelo ESCUDERO MEDINA
Universitat d'Anvers

PARAULES CLAU: fronteres lingüístiques, el Carxe, Franja d'Aragó, marc jurídic, ús lingüístic, escola, relacions socioeconòmiques, Administració local, Església, mitjans de comunicació de masses.

1. INTRODUCCIÓ

Al llarg de dècades, a Espanya s'han seguit polítiques lingüístiques que han obviat i, fins i tot, negat els drets lingüístics d'una part de la seua ciutadania. Amb l'aprovació de la Constitució del 1978,¹ a més de dotar la realitat plurilingüe de l'Estat espanyol d'un marc legal, es produïx una revalorització de les distintes llengües pròpies del territori. Tanmateix, a l'àmbit autonòmic, encara hui hi ha governs de comunitats autònomes que no reconeixen plenament la seua pròpia realitat lingüística. Això sol ocórrer, sobretot, quan els límits lingüístics no coincidixen amb els límits administratius. Aquest és el cas que ens ocupa, tant a la Franja d'Aragó com al Carxe de Múrcia, on cohabituen dues llengües: el castellà, majoritari i amb reconeixement oficial, i el català, minoritari i amb unes funcions socials reduïdes. Aquesta circumstància ha creat un desequilibri en els usos i unes actituds diglòssiques molt arrelades; una escassa consciència lingüística i una identitat regional un poc ambigua. En el cas de la Comunitat Autònoma de Múrcia, aquestos factors explicarien, en certa manera, la no instrumentalització de la llengua com a tret definidor de la seua identitat.

1. BOE, núm. 311, de 29 de desembre de 1978.

Si bé és cert que hi ha aspectes socials i geogràfics pareguts entre aquests dos enclavaments, una lectura detinguda de les seues respectives legislacions autonòmiques així com dels seus contextos sociolingüístics revelarà diferències sensibles. Així, és objecte d'aquest estudi obtindre una visió més real de la situació del català en aquestes dues franges de Ponent. Per a aconseguir-ho, examinarem factors de tipus demogràfic, politicoadministratiu, educatiu i sociolingüístic.

2. ORÍGENS DEL CATALÀ EN AQUESTES DUES ZONES

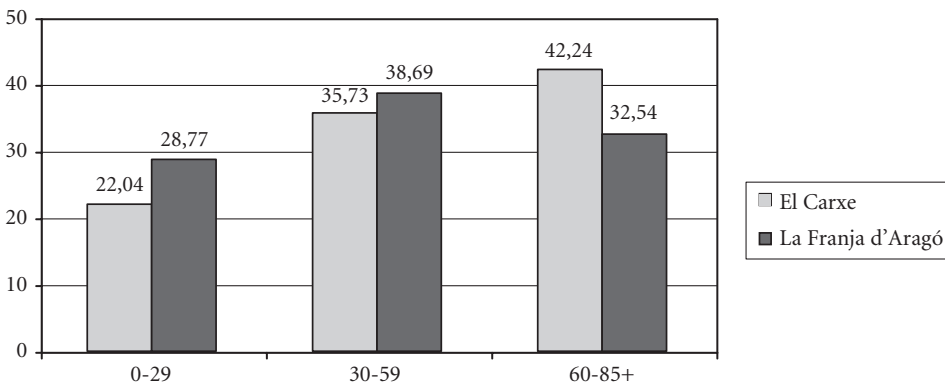
La presència de la llengua catalana en aquests punts té orígens diferents: si bé per al cas de la Franja pot dir-se que l'origen siga d'orde històric, per al Carxe serà més aviat d'orde social i econòmic. Així, el català va arribar a la Franja d'Aragó al segle XII amb la repoblació de catalanoparlants de la zona, mentre que al Carxe va arribar a mitjan segle XIX, coincidint amb anys d'expansió demogràfica i agrícola. Els avanços tecnològics en el camp agrícola i l'aplicació del sistema d'emfiteusi també van contribuir que la població s'expandira més enllà de la frontera administrativa provincial alacantina.

3. DEMOGRAFIA

Des d'un punt de vista demogràfic, ambdues zones han tingut una evolució pareguda al llarg de l'últim segle. Tant l'una com l'altra, després d'experimentar en la primera mitat del segle XX un augment de la població, a partir de la dècada dels seixanta presenten un declivi demogràfic.

Un gràfic permetrà una ràpida percepció de l'actual situació demogràfica d'aquests dos enclavaments geogràfics:

GRÀFIC 1
*Població de la Franja d'Aragó i del Carxe de Múrcia
(grans grups d'edat) (2004)*

El fet més important que sobreïx és l'estancament i envelliment de la població. Aquest retrocés demogràfic és atribuïble en les dues zones, entre d'altres, a: *a)* l'emigració provocada per un estancament d'un sector agrícola rudimentari, l'escassa industrialització i l'aïllament geogràfic (deficiències en la xarxa de carreteres, d'infraestructures, llunyania de centres socioeconòmics, absència de centres culturals, etc.); *b)* l'envelliment de la població, que ha desembocat en una taxa de natalitat molt baixa. Això, evidentment, amb conseqüències negatives per a la transmissió de la llengua.

Aquesta regressió demogràfica, junt amb altres factors de naturalesa politico-administrativa i econòmica, ha limitat la creació d'instruments en defensa de la llengua. Al contrari, la mobilització de la població ha exercit certa pressió en les autoritats: recordem la Declaració de Mequinensa,² que ha marcat un dels moments clau en el procés de reconeixement de la llengua a la Franja, o les nombroses associacions culturals que han sorgit i, a més, amb el suport de les autoritats.³ Cap d'aquestes dues circumstàncies no s'ha manifestat al Carxe. El nombre de parlants, però, no hauria de representar un fre sinó un estímul per a l'adopció de mesures legislatives i d'actuacions enfocades a la pervivència de les llengües minoritàries d'aquests enclavaments.

Cal ressenyar, segons les dades de l'INE per al 2004 (la Franja: 46.694 habitants i el Carxe: 599 habitants),⁴ que *a)* la població de la Franja suposa un 3,75 % de la població aragonesa, i la del Carxe, el 0,046 % de la murciana; *b)* la població estrangera suposa un 6,5 % de la població de la Franja i un 13,70 % de la població del Carxe. Al Carxe sobreïx l'elevat percentatge d'estrangers, per exemple, al Collado dels Gabriels, on representen més del 50 % de la població empadronada.

Aquestes dades tenen una importància crucial per diverses raons: *a)* revelen que no tots els habitants d'una mateixa localitat són de nacionalitat espanyola i, per extensió, que no tots són catalanoparlants i que el grau de bilingüisme

2. Document firmat l'1 de febrer del 1984 per disset batlles de la Franja i sota la presidència del conseller de Cultura de la Diputació General d'Aragó, José Ramón Bada Panillo.

3. Respecte d'això, hem d'assenyalar que l'Estatut d'Aragó apunta com a competència de la Comunitat les «fundacions de caràcter docent, cultural, artístic, [...] que desenvolupen principalment les seues funcions en Aragó». Així mateix, el foment de l'associacionisme de caràcter cultural és una de les competències atribuïdes a les comarques. Vegeu la Llei 23/2001, art. 7c.

4. Hem de prendre aquestes dades amb tota la cautela necessària ja que no hem d'obviar possibles imprecisions en l'estadi de la recollecció o processament de les dades. D'altra banda, hi ha factors que confluïxen en aquesta apreciació, com ara: *a)* el fet que no tots els emplaçaments referits són municipis o pedanies sinó paratges i, per tant, la seua població, a efectes d'estadística, s'engloba dins del capítol de *disseminats de la pedania corresponent*; *b)* el fet que un gran nombre d'habitatges siguen residències secundàries comporta un menor nombre de residents permanents així com una major mobilitat d'aquests; *c)* el nombre d'immigrants estrangers o propietaris vinguts d'altres comunitats autònomes establerts en aquestes terres comença a assolir percentatges importants. D'això pot deduir-se que no totes les xifres remetent a una població catalanoparlant.

comunitari no és el mateix a tot arreu; *b*) deixen entreveure un creixement de la presència de l'espanyol enfront del català com a llengua de comunicació social; *c*) posen en evidència la necessitat d'actualitzar els mapes lingüístics d'aquestes zones, puix que, per exemple, l'Ombria (pedania del municipi murcià de Favarella) ha quedat oficialment deshabitada, encara que segueix mencionant-se en els estudis més recents com a enclavament catalanoparlant.

A més, hi hem d'afegir que la creació d'aquestes fronteres administratives ha fet que aquestes localitats pertanguen no sols a altres municipis sinó també a altres províncies i, fins i tot, a una altra comunitat autònoma. Aquesta situació ha suposat una sèrie de dificultats per a la vida quotidiana dels seus habitants, derivades de carències bàsiques en matèria social, especialment, pel que fa al desenvolupament econòmic, serveis, comunicacions, etc.; per exemple, els desplaçaments als respectius centres administratius comporta una gran inversió de temps i de mitjans, com a conseqüència de l'estat de la xarxa viària, l'absència de transport públic... Per això, convenim a afirmar que la política lingüística hauria de desenvolupar-se alhora amb polítiques d'ordenació territorial integradores en matèria de desenvolupament, en el sentit més extens, ja que la situació demogràfica i socioeconòmica serà determinant per a l'èxit de qualsevol política cultural. En qualsevol cas, les relacions que mantenen les poblacions catalanoparlants aragoneses i murcianes amb zones de Catalunya i de la Comunitat Valenciana contribueixen, en cert sentit, a l'ús del català en els contactes més immediats. Podríem, però, deduir que el català d'Aragó i Múrcia deu la seua conservació i foment a factors demogràfics i econòmics, així com a la intervenció institucional, aquesta última, ara per ara, en el cas de la Franja.

4. ESTRUCTURA TERRITORIAL

Quant a l'estructura territorial, cal assenyalar que mentre que a la Franja tractem unitats municipals, inframunicipals i supramunicipals, al Carxe, el català es localitza únicament en entitats inframunicipals, les capçaleres municipals de les quals són castellanoparlants i es troben a una distància superior als vint-i-cinc quilòmetres. Aquestes circumstàncies ofereixen a l'Administració murciana un pretext més per a sentir-se lliure de qualsevol compromís d'ajut a la llengua catalana al Carxe.

5. LEGISLACIÓ EN MATÈRIA LINGÜÍSTICA

La consideració de les llengües minoritàries al si del marc legislatiu resulta fonamental en la qüestió tractada. Precisament, d'aquest marc dependrà, essencialment, la protecció i transmissió de les llengües minoritàries a generacions

futures així com la valoració i posició social que en tindrà la població parlant. Una anàlisi dels estatuts d'Aragó i Múrcia i de les lleis de comarcalització del territori, l'ensenyament i el patrimoni de cada regió mostrarà quina és la situació legal en aquests enclavaments catalanoparlants.

5.1. Estatuts autonòmics

L'Estatut de la comunitat autònoma d'Aragó vigent fins al 1996⁵ crida l'atenció per l'absència de reconeixement oficial de l'aragonés i del català com a llengües pròpies d'Aragó i per l'ambigua referència a ambdues com a «modalidades lingüísticas».⁶ Així es distorsiona, en certa mesura, la realitat d'un territori on conviuen dues llengües (aragonés a les valls pirinenques i català a l'est) en condicions de desequilibri a favor del castellà. Tot i això, hem d'assenyalar que aquest Estatut en l'article 35.30 estipula com a competència de la Comunitat la «cultura, con especial referencia a las manifestaciones peculiares de Aragón y a sus modalidades lingüísticas, velando por su conservación y promoviendo su estudio». Però caldrà esperar la Llei orgànica 5/1996 perquè l'article 7 s'amplie amb la pretensió de regular, de manera explícita, la protecció del patrimoni lingüístic, el seu ensenyament i el respecte dels drets lingüístics dels seus parlants, en una llei de les Corts d'Aragó per a les zones d'utilització predominant.

Això donà peu a la constitució d'una comissió parlamentària sobre política lingüística⁷ que va emetre el seu dictamen⁸ manifestant-se clarament per la cooficialitat i per un projecte de llei de llengües d'Aragó que reconeguera l'aragonés i el català junt amb el castellà, com a llengües cooficials en les seues respectives zones. Aquest avantprojecte de llei de llengües d'Aragó es va elaborar el 2001, coincidint amb l'Any Internacional de les Llengües, però fins hui segueix sense passar a tràmit.

A banda de l'Estatut, l'Administració autonòmica pretén, amb un altre Estatut, el del consumidor i usuari de la comunitat autònoma d'Aragó,⁹ defensar i

5. Estatut d'autonomia de la comunitat d'Aragó, Llei orgànica 8/1982, de 10 d'agost (BOE, núm. 195, de 16 d'agost de 1982); modificada per la Llei orgànica 6/1994, de 24 de març (BOE, núm. 72, de 25 de març de 1994) i per la Llei orgànica 5/1996, de 30 de desembre (BOE, núm. 315, de 31 de desembre de 1996).

6. Aquesta referència al fet lingüístic recorda els termes utilitzats en l'art. 3.3 de l'actual carta magna. Haurem d'esperar la Llei 3/1999 (vegeu nota 16) i, concretament, l'art. 4 per a conèixer quines són «las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón».

7. Comissió constituïda en sessió plenària el 20 de juny del 1996.

8. Dictamen de la Comissió Especial d'Estudi sobre Política Lingüística a l'Aragó (*Boletín Oficial de las Cortes de Aragón* [BOCA], núm. 148, de 6 de novembre de 1997).

9. Llei 8/1997, de 30 d'octubre, de l'Estatut del consumidor i usuari de la comunitat autònoma d'Aragó (*Boletín Oficial de Aragón* [BOA], núm. 128, de 5 de novembre de 1997).

protegir els drets dels ciutadans. Vinculat als drets d'informació dels consumidors i usuaris, hi ha l'article 24, a través del qual el Govern d'Aragó es compromet a prendre mesures de protecció i foment de l'ús de les llengües i modalitats d'Aragó. Tanmateix, encara hi ha molt treball per fer per a aconseguir una autèntica igualtat lingüística en la realitat quotidiana.

Un repàs a la legislació de la comunitat murciana revelarà dos aspectes: *a)* el caràcter vague de la seua expressió legal; *b)* la necessitat d'aportar unes modificacions al text estatutari de la Regió. Essencialment, es tractaria d'emprendre unes reformes basades en l'ampliació de determinats articles a fi de regular explícitament la protecció del patrimoni lingüístic. Aquest compromís oficial significaria, entre d'altres: *a)* el reconeixement, per part de l'Administració, de la realitat lingüística de la Comunitat; *b)* l'obligació oficial de protegir el patrimoni lingüístic de la Comunitat; *c)* el reconeixement dels drets lingüístics dels habitants de la Comunitat.

Tot i així, alguns mecanismes legals vigents (Constitució espanyola: art. 145.2s; art. 149.2; art. 148.1.17a;¹⁰ Estatut de la Regió de Múrcia: art. 19.1; Estatut de la Comunitat Valenciana: art. 42.1; art. 8) ja permetrien trobar solucions viables per a afavorir la pervivència del català en terres murcianes.

5.2. Ordenació territorial

L'ordenació territorial és un altre factor amb possible influència en la conservació o recessió d'una llengua. L'Estatut de la comunitat d'Aragó del 1982 preveu en l'article 5 la promulgació d'una llei de comarcalització d'Aragó. Aquesta previsió estatutària es va concretar en successives etapes¹¹ que culminarien en l'ordenació, constitució i regulació de les comarques aragoneses.¹² I, precisament, en aquestes

10. Per a l'aplicació d'aquest article, s'imposa un reconeixement del català com a llengua de la Comunitat o almenys d'una part de la Comunitat.

11. Llei 10/1993, de 4 de novembre, de comarcalització d'Aragó (BOA, núm. 133, de 19 de novembre de 1993); Llei 8/1996, de 2 de desembre, de delimitació comarcal d'Aragó (BOA, núm. 145, d'11 de desembre de 1996); Llei 7/1998, de 16 de juliol, per la qual s'aproven les directrius generals d'ordenació territorial per a Aragó (BOA, núm. 89, de 29 de juliol de 1998); Llei 7/1999, de 9 d'abril, d'Administració local d'Aragó (BOA, núm. 45, de 17 d'abril de 1999); Llei 23/2001, de 26 de desembre, de mesures de comarcalització (BOA, núm. 153, de 28 de desembre de 2001).

12. Pel que fa a la Franja: Llei 7/2002, de 15 d'abril, de creació de la comarca del Matarraña/Matarranya (BOA, núm. 46, de 19 d'abril de 2002; BOE, núm. 121, de 21 de maig de 2002); Llei 10/2002, de 3 de maig, de creació de la comarca del Bajo Aragón (BOA, núm. 53, de 8 de maig de 2002; BOE, núm. 134, de 5 de juny de 2002); Llei 12/2002, de 28 de maig, de creació de la comarca de la Ribagorza (BOA, núm. 63, de 31 de maig de 2002; BOE, núm. 146, de 19 juny de 2002); Llei 20/2002, de 7 d'octubre, de creació de la comarca del Bajo Cinca / Baix Cinca (BOA, núm. 119, de 7 d'octubre de 2002; BOE, núm. 254, de 23 d'octubre de 2002); Llei 25/2002, de 12 de novembre, de creació de la comarca de La Litera / la Llitera (BOA, núm. 135, de 15 de novembre de 2002; BOE, núm. 295, de 10 de desembre de 2002); Llei 12/2003, de 24 de març, de creació de la comarca de

unitats supramunicipals recauen, segons les lleis aragoneses, determinades competències vinculades a l'ensenyament, la promoció i el foment de la llengua pròpia.

En la creació de les comarques de la Franja d'Aragó es tenen en compte diferents referències culturals, dins de les quals s'apunten les modalitats lingüístiques, la llengua i el lèxic propis de les zones delimitades, com a trets característics d'aquestes i considerats com un important patrimoni comarcal. Al·ludix també al fenomen lingüístic la Llei 7/1998,¹³ on sobreix la recuperació, promoció, estudi, investigació i difusió del patrimoni cultural aragonés així com el reconeixement de l'existència de llengües minoritàries a l'Aragó, la necessitat de protegir-les oficialment, la seua integració, per a les zones concernides, «en el currículum común de las diferentes etapas educativas de la enseñanza obligatoria, como medida de fomento y consolidación de las señas propias de identidad», i l'elaboració d'un projecte de llei de patrimoni cultural aragonés, on s'inclouen tots els béns materials i immaterials, entre els quals s'especifica l'aspecte lingüístic. La Llei 23/2001,¹⁴ a banda de desenvolupar els continguts competencials concrets de la comarca, afig, per primera vegada, entre les seues competències, l'ensenyament. Fet que, al nostre parer, difícilment hauria sigut considerat com a tal fa tan sols dues dècades o, fins i tot, en la primera Llei de comarcalització d'Aragó, sense la pressió exercida pels grups polítics compromesos amb la causa lingüística i per la societat catalanoparlant aragonesa.

Al contrari, a la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia, així com en altres comunitats, la comarcalització s'orienta a la prestació de serveis o a l'ordenació del territori, però no a la creació d'un marc territorial amb capacitats administratives sobre el territori, com aquelles que corresponen al municipi o a la província. En aquesta comunitat s'han establert, per exemple, a partir d'una mancomunitat de serveis com el sanejament, un centre de salut, una àrea escolar o bé una zona que es considera idònia a efectes turístics, com pugua ser la Mancomunitat Turística del Nord-Est, creada el 2005 amb quatre municipis murcians, tres dels quals (Favannella, Jumella i Iecla) tenen al seu si el Carxe.

5.3. Protecció del patrimoni autonòmic

Un altre aspecte jurídic amb el qual pot contemplar-se la conscienciació i l'actitud de les autoritats enfront del patrimoni cultural, històric i arqueològic, monumental... és l'ordenament jurídic relatiu al patrimoni.

Bajo Aragón - Caspe / Baix Aragó - Casp (BOA, núm. 35, de 26 de març de 2003; BOE, núm. 96, de 22 d'abril de 2003).

13. Llei 7/1998, de 16 de juliol, per la qual s'aproven les directrius generals d'ordenació territorial per a Aragó (BOA, núm. 89, de 29 de juliol de 1998).

14. Llei 23/2001, de 26 de desembre, de mesures de comarcalització (BOA, núm. 153, de 28 de desembre de 2001).

En el cas de la comunitat d'Aragó, l'Estatut del 1982 ja preveia, com a competència de la comunitat, el patrimoni cultural,¹⁵ però serà la Llei del patrimoni cultural aragonés la que establirà les pautes d'actuació. En efecte, la Llei 3/1999,¹⁶ a més de referir-se al concepte de patrimoni cultural, inclou el compromís de l'Administració de protegir les llengües minoritàries; l'anunci de mesures de foment per a l'estudi i la valoració per part dels ciutadans del patrimoni cultural d'Aragó, sobretot, en nivells d'ensenyament obligatori; i preveu la creació d'una nova llei que proporcione un marc jurídic específic per a regular la cooficialitat de les llengües minoritàries d'Aragó i l'efectivitat dels drets de les respectives comunitats lingüístiques.

La Comunitat Autònoma de Múrcia posseïx diferents lleis de protecció del patrimoni murcià,¹⁷ però cap no es referix al fenomen lingüístic ni tan sols dins d'una perspectiva cultural com fa l'article 7 de l'Estatut de la comunitat d'Aragó del 1982. Convé ací recordar que fins i tot la UNESCO, en la convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial,¹⁸ introdueix el fet lingüístic com a part d'aquest darrer. D'ací que considerem un greu error l'absència d'aquesta referència en futures reformes (per molt vaga que pugua resultar en el conjunt legislatiu autonòmic), encara més en la mesura que els estatuts d'altres comunitats i ciutats autònomes monolingües (Andalusia, la Rioja, Castella i Lleó i Melilla)¹⁹ ja preveuen disposicions en la matèria des de la seua entrada en vigor.

5.4. Organització escolar

L'escola com a procés de socialització pot considerar-se com a instrument de recuperació d'una llengua en regressió. Per això, en qualsevol situació diglòssica,

15. Vegeu l'art. 35.33 de l'Estatut d'Aragó de 1982 i la nota 5.

16. Llei 3/1999, de 10 de març, del patrimoni cultural aragonés (BOA, núm. 36, de 29 de març de 1999); Decret legislatiu 2/2000, de 29 de juny, del Govern d'Aragó, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de patrimoni de la comunitat autònoma d'Aragó (BOA, núm. 77, de 30 de juny de 2000).

17. Llei 5/1985, de 31 de juliol, de patrimoni de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia (*Boletín Oficial de la Región de Murcia* [BORM], núm. 210, de 13 de setembre de 1985); Llei 3/1992, de 30 de juliol, de patrimoni de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia (BORM, núm. 189, de 14 d'agost de 1992; BOE, núm. 22, de 26 de gener de 1993); Llei 7/1990, d'11 d'abril, de biblioteques i patrimoni bibliogràfic de la Regió de Múrcia (BORM, núm. 116, de 22 de maig de 1990; BOE, núm. 171, de 18 de juliol de 1990); Reial decret 1546/1984, d'1 d'agost, sobre traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a la Comunitat Autònoma de Múrcia en matèria de patrimoni arquitectònic, control de la qualitat d'edificació i habitatge (BOE, núm. 211, de 3 de setembre de 1984; BORM, núm. 152, de 5 de juliol de 1985).

18. París, 17 d'octubre del 2003.

19. Llei orgànica 6/1981, de 30 de desembre, de l'Estatut d'autonomia per a Andalusia (art. 12.1 i 12.3.2); Llei orgànica 3/1982, de 9 de juny, de l'Estatut d'autonomia de la Rioja (art. 8.1.24); Llei orgànica 4/1983, de 25 de febrer, de l'Estatut d'autonomia de Castella i Lleó (art. 4); Llei orgànica 2/1995, de 13 de març, de l'Estatut d'autonomia de Melilla (art. 5.2h).

convé avaluar el rol i la capacitat del sistema escolar per a protegir una llengua, fins i tot, sense reconeixement oficial, en el seu terme administratiu. Així, un recorregut pels documents legals ha de revelar el grau de protecció, reconeixement i integració de la llengua catalana en el sistema escolar aragonés i murcià.

L'organització escolar aragonesa segueix els articles 40 i 41 de la Llei orgànica 10/2002²⁰ i, fonamentalment, l'article 40, com es desprén de l'article 15 de la Llei 23/2001²¹ i de l'article 16g i 16h de la Llei 5/1998.²² Aquesta Llei pretén contribuir a la creació d'una autèntica escola aragonesa, plural i democràtica, i capaç de fomentar la consciència d'identitat aragonesa, on entra, és clar, l'element lingüístic. El mateix objectiu planteja la Llei de consells escolars de la Regió de Múrcia.²³ Per això, es preveu integrar en el sistema educatiu, el patrimoni de les senyes d'identitat murciana, on s'inclou l'aspecte lingüístic (art. 3.f i 3.g especialment). La lectura d'aquesta Llei confirma l'existència d'un marc legal favorable a la introducció de la llengua minoritària en el sistema educatiu murcià i, concretament, en el del Carxe. En efecte, la llengua forma part del patrimoni immaterial d'un poble i, com a tal, és tret configuratiu de la seua identitat regional. Tot i així, cap iniciativa no s'ha mamprés respecte d'això fins avui. No obstant això, la referència a l'aspecte lingüístic és tan vaga que, fins i tot, podria interpretar-se com la protecció del dialecte murcià o parles murcianes, puix que si la Comunitat es reconeix com a monolingüe, difícilment pot entendre's que es referisca a una altra llengua parlada a la Regió de Múrcia.

De bell nou la divisió territorial es mostra rellevant per a aquestos assumptes. La Llei 5/1998 preveu la constitució d'un òrgan consultiu en l'àmbit comarcal, els consells escolars comarcals, amb l'objecte, entre d'altres, de resoldre problemes relacionats amb l'ensenyament i comuns als municipis d'una mateixa comarca. Aquest òrgan no figura en la Llei de consells escolars de la comunitat murciana, ja que aquesta no posseïx comarques amb competències administratives territorials.

20. Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de qualitat de l'educació (BOE, núm. 307, de 24 de desembre de 2002).

21. Llei 23/2001, de 26 de desembre, de mesures de comarcalització (BOA, núm. 153, de 28 de desembre de 2001).

22. Llei 5/1998, de 14 de maig, dels consells escolars d'Aragó (BOA, núm. 59, de 22 de maig de 1998).

23. Llei 6/1998, de 30 de novembre, de consells escolars de la Regió de Múrcia (BORM, núm. 228, de 15 de desembre de 1998; BOE, núm. 52, de 2 de març de 1999); Llei 9/1999, de 27 de desembre, de mesures tributàries i de modificació de diverses lleis regionals en matèria de taxes, ports, educació, joc i apostes i construcció i explotació d'infraestructures (BORM, núm. 301, de 31 de desembre de 1999); Decreto 120/1999, de 30 de juliol de 1999 (BORM, núm. 208, de 8 de setembre de 1999); Decret 20/2001, de 2 de març, pel qual es modifica el Decreto 120/1999, de 30 de juliol, pel qual es regula l'estructura i composició dels consells escolars de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia (BORM, núm. 59, de 12 de març de 2001).

5.4.1. *El català en l'ensenyament*

A banda d'aquest marc legal, poden trobar-se altres possibilitats ja previstes en la legislació nacional i autonòmica. En efecte, per l'article 40 de l'Estatut de la comunitat autònoma d'Aragó, s'obren altres vies: els convenis i acords. Així, el Ministeri d'Educació i Ciència i el Departament de Cultura i d'Educació de la Diputació General d'Aragó van subscriure el 17 de novembre del 1986²⁴ un conveni de cooperació amb la finalitat de regular un programa d'ensenyament de la llengua catalana en nivells no universitaris a les comarques orientals d'Aragó. Però, en realitat, els cursos de català van començar el novembre de 1984 —gràcies a una resolució del MEC²⁵ i com a conseqüència directa de la Declaració de Mequinensa— de manera transitòria prèvia a l'aplicació d'aquest primer Conveni.

Alguns avanços s'han produït també en l'àmbit universitari, com són els cursos de llengua catalana que s'impartixen, des del curs 1996-1997, en la Facultat d'Educació de la Universitat de Saragossa.²⁶ Entre altres exemples, podríem mencionar, també, la introducció del català en l'oferta acadèmica de l'Escola d'Idiomes Fernando Lázaro Carreter de Saragossa o, ja pel que fa a l'estructura del sistema educatiu, la creació, a partir del curs 2000-2001, de departaments de llengües d'Aragó en els instituts d'educació secundària on s'impartisca llengua catalana i/o llengua aragonesa.²⁷ Una de les propostes més recents posades en marxa és el projecte pilot (un programa bilingüe castellà-català) que s'està duent a terme des de l'octubre del 2005 en el Col·legi Miguel Servet de Fraga.

Els primers passos de la Comunitat murciana en aquesta direcció s'han donat només a partir del curs 2005/2006, gràcies al finançament per part de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua de cursos de català (nominalment, *valencià*) per a adults a la Universitat Popular de Iecla, municipi que inclou la pedania catalanoparlant del Raspai.

Pel que fa a l'educació escolar, en la pràctica, observem que un elevat percentatge de xiquets de la Canyada de l'Alenya (Favarella) i la Canyada del Trigo (Jumella) en edat escolar segueixen els estudis primaris i, sobretot, secundaris al Pinós, la qual cosa pot tindre conseqüències lingüístiques, ja que l'assignatura de llengua valenciana en el currículum escolar de la Comunitat Valenciana afavorix

24. Resolució 33595, de 28 de novembre de 1986, de la Direcció General de Coordinació i Alta Inspecció, per la qual es dóna publicitat al Conveni entre el Ministeri d'Educació i Ciència i la Conselleria de Cultura i Educació de la comunitat autònoma d'Aragó, sobre l'ensenyament de llengua catalana a les comarques orientals d'Aragó (BOE, núm. 310, de 27 de desembre de 1986).

25. Resolució del MEC de 18 de juliol de 1984.

26. D'acord amb el pla publicat en el BOE, núm. 23, de 27 de gener de 1998.

27. Decret 140/2000, d'11 de juliol, del Govern d'Aragó, pel qual es creen els departaments didàctics d'economia, de formació i orientació laboral i de llengües d'Aragó als instituts d'educació secundària de la comunitat autònoma d'Aragó (BOA, núm. 89, de 26 de juliol de 2000).

que la població escolar murciana entre en contacte amb la cultura escrita de la llengua transmesa oralment pels pares i avis.

6. CONTEXT SOCIOLINGÜÍSTIC

En aquest apartat, proposem un recorregut pels distints aspectes que definixen les característiques sociolingüístiques dels habitants d'aquestes zones catalano-parlants: l'entorn lingüístic; l'ús familiar i social del català; les relacions socioeconòmiques; la intervenció de les associacions culturals, de l'Administració local i de l'Església; el camp de la indústria cultural i dels mitjans de comunicació.

6.1. L'entorn lingüístic

Inclús referit a aquest punt, trobem en la jurisprudència una menció a les llengües d'Aragó. En efecte, la Llei 6/1993,²⁸ reguladora de la xarxa autonòmica de carreteres, intenta adaptar-se tant a les peticions dels usuaris aragonesos com a l'ordenació territorial. Amb aquesta perspectiva i, d'acord amb altres lleis autonòmiques, l'article 21 estipula que «la señalización informativa será bilingüe, atendiendo a las diferentes modalidades lingüísticas de Aragón como integrantes de su patrimonio cultural e histórico». El 1998 quedaria derogada per la Llei 8/1998,²⁹ que, amb intenció de millorar l'anterior, va introduir en l'article 47, de senyalització orientativa i informativa, el terme «lenguas». Tanmateix, constatem que encara persisteix eixe caràcter vague que presenta l'ordenament jurídic aragonés respecte a la denominació de les seues llengües i modalitats lingüístiques. A més, d'acord amb l'article 23 de la Llei 7/1999,³⁰ podem percebre tant topònims com noms de carrers i places indicats de manera bilingüe.³¹ De vegades, els rètols dels comerços apareixen també en català. Al Carxe, el castellà és l'única llengua per als noms oficials de carrers i topònims. Això no obstant, es veuen pintades que catalanitzen els topònims sobre els panells de senyalització i se sent la versió catalana d'alguns paratges i vies. En el terreny immobiliari, al contrari, és cada vegada més freqüent trobar informació en anglés com a conseqüència de l'augment de població anglesa en aquestos llogarets murcians.

28. Llei 6/1993, de 5 d'abril, de carreteres de la comunitat autònoma d'Aragó (BOA, núm. 42, de 16 d'abril de 1993; BOE, núm. 107, de 5 de maig de 1993); derogada per la Llei 8/1998, de 17 de desembre, de carreteres d'Aragó (BOA, núm. 150, de 30 de desembre de 1998; BOE, núm. 23, de 27 de gener de 1999).

29. Llei 8/1998, de 17 de desembre, de carreteres d'Aragó (BOA, núm. 150, de 30 de desembre de 1998; BOE, núm. 23, de 27 de gener de 1999).

30. Llei 7/1999, de 9 d'abril, d'Administració local d'Aragó (BOA, núm. 45, de 17 d'abril de 1999).

31. Aquest és un dels compromisos adquirits per la Declaració de Mequinensa.

6.2. L'ús familiar i social del català

Ambdós enclavaments presenten una situació pareguda en els usos del català. Quant a l'ús d'aquesta llengua, els estudis subratllen que la seua presència és major en comunicacions orals i informals que en comunicacions escrites o en situacions formals. De fet, la transmissió de la llengua s'ha produït de pares a fills, principalment, en el si de la família i de les relacions socials més pròximes a la llar.

Pel que fa a les situacions formals, com, per exemple, l'escola, el castellà ocupa un lloc dominant, a pesar de la introducció del català en el currículum dels escolars de la Franja. Una cosa semblant ocorre amb l'ús escrit de la llengua en les relacions que manté la població amb la seua Administració central. Entre les excepcions, hi ha alguns escrits dirigits al Justícia d'Aragó i, especialment, aquells on els catalanoparlants aragonesos reivindiquen els seus drets lingüístics, tal com s'indica en l'article 39 del Reglament d'organització i funcionament del Justícia d'Aragó.³² Ací cal mencionar que, en virtut de l'article 33.1a de l'Estatut d'autonomia de la comunitat autònoma d'Aragó, el Justícia té la missió de protegir i defensar els drets individuals i col·lectius reconeguts en l'Estatut de la comunitat. Respecte a les corporacions locals, la Llei 7/1999, en l'article 153.3, permet l'admissió de documents procedents dels veïns escrits en la llengua o modalitat lingüística pròpia predominant en el seu territori. Finalment, en aquest mateix terreny trobem una altra menció a la qüestió en la Llei 1/1999:³³ tant l'article 67 (referit al pacte successori) com l'article 97 (referit al testament notarial) atorguen als interessats la possibilitat de triar la llengua en què es redactarà el document, salvant el desconeixement dels intervinents amb l'ajuda d'un intèrpret. Aquestes dades podrien induir a pensar en l'existència d'una cooficialitat en la pràctica; no obstant això, els efectes són quasi inapreciables.

Al Carxe, aquestos usos formals són inexistents, per la qual cosa les relacions en català es veuen limitades als intercanvis quotidians mantinguts amb les poblacions veïnes catalanoparlants (Monòver, el Pinós i l'Alguenya).

6.3. Les relacions socioeconòmiques

Les relacions socioeconòmiques poden potenciar o desfavorir l'ús d'una llengua. Així, en el cas de la Franja, el català està present en el sector agrari i en el

32. Reglament de 6 de juliol de 1990, d'organització i funcionament del Justícia d'Aragó (BOA, núm. 85, de 20 de juliol de 1990); text modificat per l'acord de 7 de març de 1994 (BOA, núm. 32, d'11 de març de 1994). Hem d'assenyalar que la Llei 4/1985, de 27 de juny de 1985, reguladora del Justícia d'Aragó (BOA, núm. 57, de 2 de juliol de 1985) no introdueix cap referència al fet lingüístic aragonés.

33. Llei 1/1999, de 24 de febrer, de successions per causa de mort (BOA, núm. 26, de 4 de març de 1999).

sector serveis, principalment, quan el personal és catalanoparlant o està al servei d'un públic catalanoparlant. A més, poden afegir-se en aquest punt les relacions que es mantenen amb les ciutats veïnes: per exemple, el Baix Cinca sol mantindre estretes relacions amb la comarca del Segrià,³⁴ de parla catalana, la qual cosa facilita la presència del català en els intercanvis comunicatius; el cas oposat seria la comarca del Baix Aragó, la capitalitat de la qual residix a Alcanyís, cosa que afavorirà els contactes amb zones castellanoparlants de la regió. Encara que el Carxe manté relacions administratives amb les seues respectives capçaleres municipals,³⁵ es relaciona quotidianament amb municipis catalanoparlants d'Alacant. En qualsevol cas, el Carxe no posseïx pels seus voltants cap capital cultural i econòmica catalanoparlant com ho és Lleida per a la Franja.

6.4. El paper de les associacions

Gràcies a l'aparició d'un marc legislatiu favorable a la conservació, promoció, ús i ensenyament del català a la Franja en les últimes dècades, s'ha produït un moviment de recuperació de la llengua a través de l'acció ciutadana que sembla que ha sigut un motor decisiu per a la preservació, promoció i estudi de la llengua catalana. Mostra d'això són els organismes i associacions culturals existents, com ara Associació d'Amics i Amigues de Nonasp, Institut d'Estudis del Baix Cinca (IEBC), Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA), l'Algorí, el Centre d'Estudis Ribagorçans, Òmnium Cultural de Ponent-Lleida, els casals Jaume I de la Franja...

A més, nombroses manifestacions i actes culturals se celebren per la defensa del català en terres aragoneses, com són, per exemple, l'Escola d'Estiu a la Franja, l'Acampallengua o el Correllengua. Aquest darrer, en el recorregut d'alguna de les edicions, ha passat per nuclis del Carxe, però a petició d'organitzacions culturals alacantines, com l'associació cultural El Bull i el Club d'Atletisme, ambdós de Monòver.

Comptades són les ocasions en què han aparegut moviments reivindicatius en defensa de la llengua catalana al Carxe. Una nota destacada d'aquesta qüestió és la inquietud que la situació desperta fora de l'àrea. En efecte, la majoria de manifestacions procedixen d'associacions o d'iniciatives individuals alienes a la zona. Per exemple, la Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana (FOLC) va dirigir el 2001 un manifest a totes les entitats públiques dels anomenats Països Catalans on se sollicitava el reconeixement oficial del català allí on no ho era;

34. Concretament, amb localitats com ara Aitona, la Granja d'Escarp, Massalcoreig, Seròs, Soses...; totes, pertanyents a la zona coneguda com a *subcomarca del Baix Segre*.

35. Vegeu també l'apartat 3.

es denunciava les discriminacions i s'invitava les administracions municipals murcianes concernides a intervindre en la salvaguarda i promoció del català en la zona del Carxe.³⁶

Cal afegir que el coneixement que es té d'aquestes zones bilingües és vague, cosa que motiva la seua comparació com a paregudes, quan entre elles hi ha grans diferències, sobretot, des d'un punt de vista jurídic. Encara més, com a anècdota però també com a evidència, advertim que fins i tot s'ignoren entre elles, com mostra el manifest del 29 de gener del 2005, *Un manifest: una reflexió pública, una demanda, una exigència*, en què s'indica que les comarques de la Franja, dependents de l'Administració aragonesa, «són les úniques de tot l'Estat espanyol que encara no tenen reconeguda l'oficialitat de la seua llengua».

6.5. El paper de l'Administració local

En aquestes situacions diglòssiques, no sols la població civil ha d'intervindre sinó també l'Administració local afectada per posar fre al retrocés de la llengua minoritària. Així ha ocorregut a la Franja. De fet, la primera manifestació d'importància i referent de totes les reivindicacions posteriors és la denominada Declaració de Mequinensa.³⁷ En aquest document es reconeixia l'existència de diferents llengües en la comunitat aragonesa; s'exigia el reconeixement de la llengua catalana de la Franja d'Aragó com a pertanyent al patrimoni cultural d'Aragó i s'establia un compromís per a avançar en el reconeixement i dignificació del català a l'Aragó.

Com ja vam constatar, els mecanismes legals en matèria lingüística de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia són quasi inexistent: l'Estatut de la Regió de Múrcia³⁸ no fa cap menció a la seua situació lingüística, fet que presuposa, en certa manera, l'existència tant d'una llengua oficial com d'un consens general en aquest aspecte. Això ha fomentat en les autoritats locals una

36. A títol personal, es compten les diligències mampreses per en Moisés Domínguez Núñez, persona compromesa amb aquest tipus de causes. Des de fa tres anys, lluita amb l'Administració per un reconeixement del bilingüisme en aquesta zona murciana, així com per la presa de mesures per a la conservació del català al Carxe, que són les que han donat lloc als cursos que manté l'Acadèmia Valenciana de la Llengua a Iecla.

37. Vegeu la nota 2.

38. Llei orgànica 4/1982, de 9 de juny, d'Estatut d'autonomia per a la Regió de Múrcia (BOE, núm. 146, de 19 de juny de 1982); modificada per la Llei orgànica 1/1991, de 13 de març, de reforma de l'Estatut d'autonomia de la Regió de Múrcia (BOE, núm. 63, de 14 de març de 1991); Llei orgànica 4/1994, de 24 de març, de reforma de l'Estatut d'autonomia de la Regió de Múrcia (BOE, núm. 72, de 25 de març de 1994); Llei orgànica 1/1998, de 15 de juny, de reforma de la Llei orgànica 4/1982, de 9 de juny, de l'Estatut d'autonomia per a la Regió de Múrcia (BOE, núm. 143, de 16 de juny de 1998).

actitud despectiva i desinteressada cap al català parlat en les seues fronteres municipals.

Les diferents iniciatives personals i d'associacions culturals que s'han manifestat en defensa del català en terres murcianes han fet arribar les seues reivindicacions tant a les autoritats autonòmiques com a les locals. Però les respostes obtingudes disten molt de satisfer les demandes. En efecte, de les tres administracions locals, tan sols s'hi ha mostrat favorable l'Administració ielana, que, finalment, ha oferit classes de català en la seua Universitat Popular, com hem dit més amunt. Les dues restants o bé no es pronuncien respecte d'això o bé neguen aquesta particularitat cultural. Aquesta actitud, oposada a l'actuació de les administracions municipals de la Franja, contribuïx, sens dubte, al deteriorament del català en la comunitat murciana i reduïx el fenomen lingüístic a simple fet anecdòtic.

D'altra banda, cal assenyalar que el fet que la Comunitat de Múrcia no tinga un marc jurídic explícit en matèria lingüística, impediex que la dita postura de l'Administració siga considerada com a falta i, per tant, que existisquen obligacions o drets lingüístics no reconeguts.

6.6. El paper de l'Església

L'Església és un altre dels factors que poden influir en la major presència d'una llengua o d'una altra. En efecte, el Concili II del Vaticà postula que els fidels tenen el dret pastoral inalienable de rebre els sagraments i la predicació en la seua llengua. Aquestos drets s'han vist minvats amb la segregació de cent onze parròquies aragoneses (vuitanta-quatre el 1995 i vint-i-set el 1998), i actualment adscrites a la diòcesi de Barbastre-Monsó, de parla castellana. La situació actual de la Franja és pareguda a la del Carxe, que pertany a la diòcesi de Cartagena, també de parla castellana. En ambdós casos, aquesta situació contrària al Concili II del Vaticà prosseguirà fins que els governs autonòmics i l'Església no reconeguen i respecten la llengua, cultura i identitat d'ambdues zones.

6.7. La indústria cultural

Quant a les indústries culturals, hem de dir que, encara que siga escassa, existix una producció literària a la Franja, fonamentalment, de poemaris, narracions curtes i contes populars. Com a característiques d'aquests treballs, subratllem, des d'un punt de vista lingüístic, la utilització del lèxic local i, pel que fa a l'ambientació de les obres, la presència del paisatge natural de la zona i dels seus habitants. Entre altres autors, s'hi troben Teresa Jassà, Desideri Lombarte, Lluís Rajadell, Hèctor B. Moret, José Miguel Gràcia i Jesús Moncada. També podria afegir-se a aquest capítol les publicacions de diferents associacions culturals de la zona (per exemple, les publicacions de l'Associació Cultural del Matarranya).

Així mateix, hi existixen treballs musicals, sobretot, de música tradicional, limitada, entre d'altres, a la cançó coral i popular. De fet, la Institució Cultural de la Franja de Ponent³⁹ ha impulsat convenis per donar suport econòmic i logístic per oferir a corals i rondalles l'oportunitat d'actuar arreu de Catalunya i divulgar les arrels i la personalitat de la Franja.

Es compta també amb cantants locals: és el cas dels cantautors Anton Abad, Tomàs Bosque i Àngel Villalba, que canten poemes dels autors mencionats més amunt. Quant a les seues pròpies produccions, hem d'assenyalar que es caracteritzen per una marcada temàtica reivindicativa i de denúncia social.

Al Carxe, les característiques demogràfiques, socials i geogràfiques no permeten aquest tipus d'activitats. Hi ha hagut grups folklòrics que han arrelat en les seues antologies composicions musicals en català, però aquestes referències són mínimes.

Cal afegir en aquest apartat les accions per a la promoció de la literatura, cultura i llengua catalanes dutes pels premis literaris a la Franja. Assenyallem, com a exemple, el certamen Vila de Pena-roja i Maties Pallarès de Pena-roja de Tastavins; el Premi Guillem Nicolau, que admet obres en qualsevol modalitat lingüística d'Aragó; el Premi de Literatura Infantil Desperta Ferro, o els Premis Jaume I de la Franja de Ponent per a persones o entitats que vetllen pel patrimoni de la Franja.

La realitat del Carxe ací també és diferent, car les més pròximes manifestacions en aquest camp se celebren als pobles veïns de la província d'Alacant.

6.8. Els mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació també són un factor que ha de ser considerat en les circumstàncies que rodegen una llengua. En efecte, la recepció de programes televisius i radiofònics procedents de comunitats catalanòfones limítrofes a la Franja o al Carxe intensifiquen la familiaritat amb les varietats circumdants alhora que suplixen les deficientes produccions locals.

Un altre fet amb possibles conseqüències positives per al català de la Franja podria ser la creació de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió,⁴⁰ el reglament de la qual preveu en l'art. 2*d* i 2*e* el respecte pel pluralisme cultural i lingüístic d'Aragó, i la promoció de la cultura aragonesa i de les modalitats lingüístiques.

39. Institució creada el novembre del 2003.

40. Llei 8/1987, de 15 d'abril, de creació, organització i control parlamentari de la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió (BOA, núm. 46, de 22 d'abril de 1987); vigent fins a l'entrada en vigor de la Llei 26/2003, de 30 de desembre, de mesures tributàries i administratives (BOE, núm. 32, de 6 de febrer de 2004).

Igual que els mitjans audiovisuals, la premsa escrita també té el seu lloc a la Franja. En realitat, poden adquirir-s'hi periòdics i revistes en català. És més, algunes ciutats compten amb una secció local en diaris de la zona, com ara la que té Fraga en el diari electrònic *Vilaweb* i en el diari *La Mañana* de Lleida.

Cap d'aquestes circumstàncies es dóna al Carxe: el seu caràcter rural i disseminat, així com la seua composició en paratges, caserius i pedanies, no afavorix més que el contacte amb la programació en català de la Comunitat Valenciana (RTVV i Telepinós) i això, sempre que l'àrea d'abast de recepció de les emissions ho permeta. Per consegüent, la presència del català en els mitjans de comunicació en aquest enclavament es resumix, essencialment, al llenguatge oral.

7. CONCLUSIÓ

De l'anàlisi d'allò que s'ha exposat fins ací poden desprendre's les següents conclusions:

1) Respecte a la Franja:

a) Hi ha un llarg i dispers articulat en el qual es preveu el fet lingüístic i el compromís de l'Administració per preservar-lo i fomentar-lo. No obstant això, a penes hi ha referències que reconeguen, de manera explícita, cada una de les llengües o modalitats lingüístiques a què al·ludix.

b) L'articulat es distribuïx en diferents terrenys de la jurisprudència que comprenen tant àmbits privats com públics, la qual cosa permet de pensar en una cooficialitat, però els efectes de la qual, en realitat, semblen més aviat mínims.

c) Moltes d'eixes normes reclamen una llei de llengües d'Aragó. A pesar de la redacció d'un avantprojecte el 2001, encara se n'espera el tractament i aprovació.

d) L'Estatut i les altres lleis sembla que mostren un reconeixement *de jure*. Tanmateix, la pràctica demostra que per a un reconeixement *de facto* del català a la Franja queda encara molt camí per recórrer.

e) Quant a la normalització social, s'observa un esforç real en l'ensenyament i els mitjans de comunicació, però, sobretot, en la promoció de la cultura i del català de la Franja, gràcies, fonamentalment, a la labor d'associacions i entitats culturals i al foment de premis literaris per a xiquets, jòvens i adults.

2) Respecte al Carxe:

a) Hi ha un gran buit a l'entorn del tema lingüístic des d'un punt de vista jurídic. Cal esperar la Llei de consells escolars per a trobar una al·lusió explícita al fenomen lingüístic.

b) L'estudi dels estatuts de la comunitat murciana i de la Comunitat Valenciana així com de la Constitució espanyola, revela que hi ha disposicions per a la conservació del català a la Regió de Múrcia. Aquest fet i l'acord aconseguit amb l'Ajuntament de Iecla deixen entreveure que també es tracta d'una qüestió d'unir

voluntats, de suscitar acords entre els diferents poders polítics i administratius concernits. L'objectiu passaria per la creació d'un espai lingüístic comú on es debateren qüestions lingüístiques en àmbits com ara l'ensenyament, els mitjans de comunicació social i el camp socioeconòmic, per a la regeneració d'aquesta llengua que forma part del patrimoni cultural murcià.

c) Segons les dades presentades, resulta necessària la creació d'un marc jurídic explícit sobre els drets lingüístics a la Comunitat de Múrcia, per a posar en marxa tots els instruments disponibles actualment i altres de nous que garantiscuen el dret lingüístic d'aquests ciutadans.

d) Urgix, així mateix, una llei que integre el català com a valor del patrimoni cultural murcià i que establisca alhora mesures concretes de conservació, protecció i promoció d'aquest patrimoni lingüístic.

e) El català sembla tindre una certa presència en la vida quotidiana en la població del Carxe gràcies a les relacions de tipus social, familiar i econòmic que manté amb les veïnes poblacions catalanoparlants de la província d'Alacant. D'altra banda, aquesta proximitat física i social fa que desaparega la consciència de l'existència d'una frontera administrativa.

Els punts exposats fins ací no deixen presagiar un futur gaire optimista per al català en aquestes dues zones, ja que en ambdues es combinen una sèrie de factors nocius per a la supervivència d'aquesta llengua. Des d'un punt de vista social i demogràfic, cal destacar: a) el caràcter rural d'aquests territoris; b) la progressiva pèrdua de població i el seu envelliment; c) l'arribada d'un contingent estranger amb una clara preferència per l'ús del castellà. Des d'un punt de vista lingüístic, apuntarem que, enfront del prestigi del castellà, el català veu reduïdes les seues funcions socials. Aquest fet podria provocar tal grau de deslleialtat dels parlants cap al català que no és estrany que desembocara, en aquestos enclavaments, en un cas semblant al de l'occità.

L'experiència aragonesa, doncs, mostra, en certa manera, que una decidida intervenció dels poders públics així com de la població civil pot influir considerablement en la pervivència d'una llengua en recessió. Tot i això, estem convençuts que a la Franja la pervivència del català passa, ineluctablement, però no únicament, per l'aprovació i aplicació d'una llei de llengües d'Aragó. D'aquí que puga deduir-se que, en el cas del Carxe, la llengua catalana tinga serioses dificultats de supervivència si no s'hi instaura *de facto* i de manera urgent un ferm suport de l'Administració i de la comunitat que la parla.

Per consegüent, el futur del català en aquestos dos punts geogràfics sembla que depèn tant de la consciència que tinguen les autoritats del valor de la presència d'aquesta llengua en els respectius territoris com de la importància que aquestes li acorden.

Per concloure, ens remetem a les paraules de la diputada del Parlament Europeu la senyora Anna Terrón i Cusí: «Crec que el futur de les llengües depèn prou de la voluntat de la gent que les parla i dels suports que aquesta gent, en les seues

representacions polítiques, pugues aconseguir»,⁴¹ ja que arpleguen els diferents actors legítims que intervenen en una situació diglòssica com la que es viu a l'extrem oest dels Països Catalans.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALVAR, Manuel (1976). *La frontera catalano-aragonesa*. Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- BOYER HENRI; LAGARDE, Christian [ed.] (2002). *L'Espagne et ses langues: Un modèle écolinguistique?* París: Harmattan.
- GARRORENA MORALES, Ángel (2000). *La autonomía murciana, un intento de identificación*. Murcia: Diego Marín Librero-Editor.
- HERRERO DE MIÑÓN, Miguel [et al.] (1999). *Estudios jurídicos sobre la Ley de política lingüística*. Madrid: Marcial Pons; Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics.
- HUGUET CANALÍS, Ángel (1992). «Hábitos sociolingüísticos en un contexto social diglòssic: El caso del Baix Cinca». *Comunicación, Lenguaje y Educación*, núm. 16, p. 111-118.
- LIMORTI I PAYÀ, Ester (1998). «La situació sociolingüística a la comarca murciana del Carxe». A: *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana, p. 255-263.
- LIMORTI I PAYÀ, Ester; QUINTANA I FONT, Artur (1998). *El Carxe: Recull de literatura popular valenciana de Múrcia*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert.
- MARTÍN ZORRAQUINO, M. Antonia; FORT CAÑELLAS, M. Rosa; ARNAL PURROY, M. Luisa; GIRALT LATORRE, Javier (1995). *Estudio sociolingüístico de la Franja oriental de Aragón*. Saragossa: Universitat de Saragossa: Diputación General de Aragón.
- MONTOYA ABAT, Brauli (1989). *La interferència lingüística al sud valencià*. València: Generalitat Valenciana.
- QUINTANA I FONT, Artur (2001). «Don Manuel Sanchis Guarner i la descoberta del Carxe». A: PUSCH, Claus Dieter [ed.]. *Katalanisch in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, p. 193-210.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1973). «La frontera lingüística en las provincias de Alicante y Murcia». *Cuadernos de Geografía*, núm. 13, p. 15-29.
- SISTAC, Ramon (2004). «El català i la Franja: Mite i realitat». *Serra d'Or*, núm. 530, p. 23-26.

41. Compareixença davant la Comissió Especial d'Estudi sobre la Política Lingüística a Aragó, 28 de febrer del 1997.